

Büyük Ortadoğu Projesi Bağlamında Hindistan ile Ortadoğu Arasındaki Tarihi Bağlar ve Güncel İlişkiler

Historical Links and Current Relationships between India and the Middle East in the Context of the Greater Middle East Project

Salim Cöhce*

Özet

Ortadoğu, jeopolitik bir kavram olarak XIX. yüzyılın sonlarına doğru belirginleşmeye başlamış ve daha çok Osmanlı hâkimiyeti altındaki bölgelerle İran ve Afganistan'ı içine alan sahayı ifade etmiştir. Bu alan, günümüzde çeşitli bölge ve alt bölgeleri de içine alacak şekilde Kuzey Afrika'dan İran Körfezi'ne, Ege kıyılarından Çin sınırlarına kadar genişletilmek istenmekte ve nüfusun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu bu bölgede yaşayan halkların hayatında bir takım köklü değişiklikler yapılması öngörülmektedir. 11 Eylül 2001 saldırısından sonra "Genişletilmiş" ya da "Büyük Ortadoğu Projesi" adı altında fiilen gerçekleştirilmeye başlanan bu değişiklikler sonucunda ABD, petrol ve diğer enerji kaynaklarını kontrol altına almayı, İsrail'in güvenliğini sağlamayı ve küresel terör olgusunun zararlarını asgariye indirmeyi hedeflemektedir. Bunun için de son iki bin yıllık süreç içerisinde yaşanan ve daha çok, farklı değerler etrafında oluşturulmuş iki değişik hayat tarzının çatışmasını ifade eden tarihi Doğu-Batı mücadelesinde yeni bir safha açılmıştır. Bu bağlamda Türkiye ve İran gibi bölge ülkeleri yanında ilkçağlardan bu yana bölgeyle çok yönlü bir ilişki ağına sahip bulunan ve son on yılda hızlı bir kalkınma sürecine girerek Ortadoğu'da zuhur eden gelişmelere müdahil olmak isteyen Hindistan büyük bir önem kazanmaktadır.

Hızla artan nüfus yapısı içerisinde sayıları iki yüz milyonu aşan İslam ahali ile Hindistan bir doğu ülkesi olduğu kadar aynı zamanda bir İslam ülkesi olma hüviyetine de sahiptir. Bir başka deyişle Hint toplumunun en azından bir bölümü Ortadoğu halklarıyla bir bütünün parçaları olduğuna inanmaktadır. Dolayısıyla tarihi bağları ve güncel ilişkileri Hindistan'ı Ortadoğu ülkeleriyle ortak hareket etmeye zorlarken bu ülke, bütün çabalarına rağmen bölgede ABD, Rusya, İngiltere ve Fransa gibi etkin bir role sahip olamamaktadır. Bunun sebeplerini ve Hindistan'ın gelecekte bölge ülkelerine dönük politikalarının temellerini tespit edebilmek için Hintlilerin tarihte, bilhassa son yüzyılda bölgeyle olan ilişkilerine bakmak gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ortadoğu, ABD., AB., Hindistan, Tipu Sultan, İngiltere, Mustafa Kemal, Helsinki Nihai Senedi, Dick Cheney.

* Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.
e-mail: scohce@inonu.edu.tr

Qos

Akademik
Bakış

65

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

Abstract

The notion Middle East started to settle towards the end of the XIX century, and implied mostly the regions under the Ottoman rule, as well as Iran and Afghanistan. This area is nowadays to expand to include many regions and sub-regions from the North Africa to the Persian Gulf and from the Aegean shores to the Chinese border, together with some political designs aiming at many radical changes in life of peoples of the region, most of whom are Muslims. In the aftermath of the September 11, 2001, the US plans to control petrol and other energy sources, to provide security for Israel, and to minimize harms of global terror, in the context of these changes under the name "Expanded" or "Greater Middle East Project", which is actively going on. Thus, there started a new phase in the East-West conflict, which has lasted in a process for the last two millenniums, and which means clash of two different life styles formed around different values. In this term, besides of the regional powers like Turkey and Iran, another country having a sophisticated net of relations with the region from the ancient times on, and exhibiting a rapid and continuous development in the last years, namely India has also started to gain importance in its strategy of interfering events in Middle East.

India is an oriental country, as well as an Islamic one, with its Muslim population of more than two hundred millions. In other words, at least a significant part of the Indian society believes to be part of a whole with the peoples of Middle East. Thus, its historical links and current relationships forces India to act commonly with Middle East countries, but the New Delhi government cannot be influential in the region as in the cases of USA, Russia, Britain and France, in spite of its all efforts. One should have a glance at relationships of India with Middle East, especially in new ages, in order to extract reasons of this situation and fundaments of future policies of India regarding countries of this region.

Key Words: *Middle East, USA., EU., India, Tipu Sultan, England, Mustafa Kemal, Helsinki Final Act, Dick Cheney*

Son yıllarda uluslar arası alanda en çok tartışılan konulardan birisi olan ve Hindistan ile Cebelitarık Boğazı arasında kalan bölgede yaşayan halkların hayatında bir takım köklü değişiklikler yapılmasını öngören Büyük Ortadoğu Projesi, 1990'lı yılların başında Soğuk Savaş sürecinin sona ermesiyle yürürlüğe sokulmaya çalışılan "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi" nin bir uzantısıdır. İlk defa 24 Ocak 2004 tarihinde İsviçre'nin Davos Şehri'nde yapılan Dünya Ekonomik Forumu'nda ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney'in yaptığı bir konuşmayla¹ kamuoyunun gündemine getirilmiştir. Aslında Cheney'in konuşmasıyla çerçevesi çizilen ve bir dönemin bitip yeni bir dönemin başladığını resmen ilan eden proje, 11 Eylül 2001 saldırısının sonrasında önce Afganistan'ın, ardından da Irak'ın işgaliyle fiilen uygulamaya konulmuştur.²

Söz konusu Proje'ye alan olarak seçilen Ortadoğu, bir coğrafi, siyasi kavram olarak XIX. yüzyılın sonlarına doğru belirginleşmeye başlamış ve

1 Bu konuşmanın ayrıntıları için bkz., A. Aydın, *Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye*, İstanbul 2004, s.83vd.

2 A. Aydın, s.8

daha çok Osmanlı hâkimiyeti altındaki bölgelerle İran ve Afganistan'ı içine alan sahayı ifade etmiştir.³ Bu alan günümüzde çeşitli bölge ve alt bölgeleri içine alacak şekilde Kuzey Afrika'dan İran Körfezi'ne Ege kıyılarından Çin sınırlarına kadar uzatılarak bir makro bölge haline dönüştürülmek istenmektedir. Bir başka deyişle ABD'ni yönetenler Türkiye ve 22 Arap ülkesiyle birlikte İsrail, İran, Pakistan ve Afganistan'ı içerisine alan ve nüfusun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu bölgede büyük ya da genişletilmiş bir Ortadoğu coğrafyası oluşturmaktadır.⁴

Genişletilmiş Ortadoğu Projesi'nden ABD'nin belli başlı beklentileri- ni; Petrol ve diğer enerji kaynaklarını kontrol altına almak, Projenin kapsamı içerisinde yer alan ülkelerin liberal ekonomiye geçirilmesiyle Pazar şansını artırmak, İsrail'in güvenliğini sağlamak, Irak Savaşıyla baş gösteren Amerikan aleyhtarı söylemleri bertaraf etmek, Radikal İslamcı örgütleri etkisizleştirerek küresel terör olgusunun zararlarını asgariye indirmek şeklinde özetlemek mümkündür.⁵

Tarihte herhangi bir olgu birden bire ortaya çıkmaz. Yaşanan her an geçmişin bir sonucudur ve onu özünde sakladığı gibi geleceğe ait bir takım ipuçları da verir. Büyük Ortadoğu Projesi'nin temellerini de bu bağlamda ara- mak gerekir. Bir bütün halinde Dünya tarihine bakıldığında son iki bin yıllık süreçte Cermen, Slav, Anglo-Sakson, Türk ve Arap 'âlem'ine mensup bir kısım toplulukların belli başlı 'belirleyiciler' olarak öne çıktığı görülür. Bunlardan ilk üçü amiyane tabirle 'batı'da yer alırken diğer ikisi 'doğu'lu sayılmaktadır. Bu ayrım sıradan bir coğrafi belirleme olmayıp aynı zamanda farklı değerler etrafında oluşturulmuş iki değişik hayat tarzını da ifade etmektedir.⁶

Yüzyıllardır süregelen bu ayrımın topluluklar "kutsal, devlet, din, birey, aile vb" hususlarda taban tabana zıt bir anlayışa sahiptir.⁷ Bu zıtlıkların diğer bir takım faktörlerle birlikte Antik çağdan günümüze kadar süren bir Doğu-Batı mücadelesine temel teşkil ettiği de bilinmektedir.⁸ Bu bağlamda söz konusu Proje'nin, Evrensel değerler oldukları sürekli tekrarlanan demokrasi, liberal

3 Bkz., S. R. Bullard, *The Middle East, A Political and Economic Survey*, London 1958, s.1vd.; M. Eli- büyük, "Ortadoğu'nun Coğrafya Bakımından Adı, Yeri, Önemi", *Orta Doğu Araştırmaları Dergisi* 1/1(Ocak 2003), s.129-156.

4 A. Aydın, s.51; N. R. Keddie, "Is There A Middle East?", *International Journal Middle East Studies*, S. 4 (1973), s.255-277; M. P. Amineh, "Theoretical and Methodological Approaches to the Study of the Greater Middle East", *Perspectives on Global Development and Technology (PGDT)*, S.6 (2007), s.13vd.

5 A. Aydın, s.99vd.

6 Doğu-Batı ayrımı, sıradan bir Hıristiyan-İslam, ya da Hıristiyanlar ve 'ötekiler' ayrımı değildir. Temelleri antik çağa kadar uzanan bu ayrım eski Yunan destanları yanında Herodot'un kayıtlarında da kendisini gösterir. Bkz., E. W. Said, *Şarkiyatçılık*, (nşr. B. Ünler), İstanbul 1999, s.11

7 Bkz., A. Aydın, s.21;

8 Bu mücadelenin sosyolojik bir değerlendirmesi için bkz., E. Eğribel- U. Özcan, "Türk Sosyolojisinin Dünyaya Söyleyecek Farklı Sözü Var", *Tarihte Doğu-Batı Çatışması*,(haz. E. Eğribel-U. Özcan), İstanbul 2005, s.7-17.

ekonomi, ferdiyetçilik, bireyin tercih hakkı vb. Batılı değerleri "Genişletilmiş Ortadoğu" denilen bölgede geçerli kılmayı amaçladığı düşünülürse tarihi Doğu-Batı mücadelesinde yeni bir safhanın başladığına hükmetmek hiç de yabana atılacak bir tespit olarak görülmemelidir.

Eski Yunan'ın önce Anadolu halkları sonra da İranlılara karşı giriştiği savaşlarla tarihe intikal eden bu mücadelede Batı, Makedonyalı İskender'le göreceli bir üstünlük sağlayacaktır. Ancak, onun M.Ö. 323'de ölümünden sonra belirli bir kargaşa dönemini müteakip Romalılar Doğu Akdeniz çevresine hâkim olurken yeniden alevlenen Doğu-Batı mücadelesi bir Roma/Bizans, Pers/Sasani çatışması şeklinde Fırat, Dicle boylarında beş yüz yıl sürecek bir kör dövüşü halini almıştır.⁹ Bu hal, 639'dan sonra bölgede İranlıların yerini alan Müslüman Araplar döneminde de değişmeyecek ve Selçuklular gelinceye kadar sürecektir. Nitekim XI. yüzyılda Türkmenlerin Anadolu kapılarına dayanmasıyla önce Ani fethedilmiş arkasından 1071'de kazanılan Malazgirt Zaferini müteakip İstanbul önlerine, İznik'e ulaşılmıştır. Bunun üzerine başlayan Haçlı seferleri, söz konusu mücadeleyi büyük ölçüde bir İslam-Hıristiyan mücadelesine dönüştürecektir.

Batı, Haçlı seferleriyle aradığını bulamadığı gibi Anadolu'nun da tam bir Türk yurdu haline gelmesini önleyemedi. Moğolların sebep olduğu yıkıma rağmen Doğu'nun üstünlüğü Osmanlı eliyle Rumeli'ne taşındı. Batı, büyük bir acz içerisinde yeni arayışlara yönelirken bir de uzun süre devam edecek din savaşlarını yaşamak zorunda kaldı. Bunun sonucunda Katolisizm gerilerken başlayan reform ve Rönesans aydınlanma çağıyla Batı da yeni bir döneme geçişi sağladı. Bugün Büyük Ortadoğu Projesi'ni yürürlüğe sokmaya çalışan Protestan düşünce de bu dönemde şekillendi. Sanayi inkılabı ve arkasından patlak veren Fransız ihtilali sömürgeciliği hızlandırırken Batı da yeniden şekillendi. Bu arada geliştirdiği teknolojinin sağladığı avantajla Doğu'ya karşı her yönden tam bir taarruza geçti. Böylelikle Haçlı Seferlerinden sonra 'ertelemek zorunda kaldığı savaşı' yeniden başlattı. Başlangıçta farklı yönlerde geliştiği için pek bir mesele yaratmayan bu taarruzun dönüp dolaşıp Osmanlı topraklarında yani Ortadoğu'da düğümlenmesi kısa aralıklarla gerçekleşen iki cihan savaşını beraberinde getirdi.¹⁰

Esasen bu taarruzların düğümlendiği bir diğer coğrafya da Hindistan idi. Nitekim Napolyon, 1798'de Mısır'ı işgal ederken esas hedef olarak kendisine Hindistan'ı seçmişti.¹¹ Bunun ortaya çıkması ile birlikte Batı siyasetenin

9 Bkz., S. Cöhce, "İslâm Hakimiyeti Dönemine Kadar Ana Hatlarıyla Nusaybin ve Çevresi Tarihi", *Makalelerle Mardin I; Tarih-Coğrafya*, (nşr. İ. Özcoşar), İstanbul 2006, s.81-90.

10 G. Lenczowski, *The Middle East in World Affairs*, New York 1952.

11 Napolyon'un bu hususu ifade ettiği 7 Ekim 1798 tarihli mektubu için bkz., Ş. Altındağ, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı, Mısır Meselesi (1831-1841)*, Ankara 1988, s.23; Fransızların kısa bir süre önce de Kafkaslar üzerinden Hindistan'a ulaşmak için Ruslarla anlaşma yapmak istedikleri hususunda geniş bilgi için bkz., W. K. Fraser-Tytler, *Afghanistan; A study of Political Development in Central Asia*, London 1950, s.79.

ağırlık merkezi Doğu Akdeniz çevresine, yani Ortadoğu'ya kaydı ve bölgenin önemi arttı. Daha sonra burada ortaya çıkacak olan petrol rezervleriyle birlikte Ortadoğu, günümüze kadar gelen süreçte dünya siyasetinin odaklandığı vazgeçilemez merkezlerden birisi haline gelecektir. Fakat Hintliler yukarıda özetlenen süreçte, yani Doğu-Batı mücadelesinde bölge ve ülkelerindeki gelişmeleri yönlendirme imkânı önemli ölçüde ellerinden alınmış olduğu için herhangi bir role sahip olmamıştır. Keza uzun bir geçmiş ve büyük bir kültürel birikime sahip olmalarına rağmen Çinlilerin de etki alanı yakın çevreleriyle sınırlı kalmıştır. Bugün Ortadoğu'daki gelişmelere müdahil olmak isteyen ve son zamanlarda muazzam birer güç olma yolunda hızla ilerleyen bu her iki toplumun da tarihin bilinebilen en eski dönemlerinden beri bilhassa ticari ve kültürel bakımdan sürekli bölgeyle temas halinde olduğu ve burayla bağlarını geliştirdiği görülmektedir. Bunların en azından ana hatlarıyla bilinmesi bugün özellikle Türkistan ile Batı Asya'da ortaya çıkan meseleler ve bunların yarattığı fırsatlar karşısında Hindistan'ın ABD, Rusya, İngiltere ve Fransa gibi söz sahibi olabilmesinin yollarını ortaya koyabilmek için gereklidir. Bir başka deyişle bugün Hindistan'ın o bölgelerde yeterince etkin olamamasının sebeplerini tespit edebilmek için tarihte bu ülke ahalisinin oralarla olan ilişkilerine bakmak gerekir.

Hintlilerin daha M.Ö.1700'lü yıllarda Fırat-Dicle ve Nil boyu kültürleriyle ticari temaslar başlattığı¹² ve bu tarihten günümüze kadar da bu tür faaliyetleri sürdürdüğü görülmektedir. Hindistan ahalisi yine bu dönemde Türkistan ile de temas kuracak ve etkili bir şekilde demiri kullanmaya başlayacaktır. Bunun sonucunda siyaset ve tarımda büyük değişimler yaşanacak Sind ve Ganj havzaları ile Orta kesimler büyük önem kazanacaktır.¹³

M.Ö. VI. yüzyılda Hint devletleri arasında baş gösteren bitmez tükenmez savaşlar bölgeye tekrar yabancı güçleri cezbedi ve Pers kralı Darius (M.Ö.522-486), Sind vadisinin bir bölümüne hâkim oldu.¹⁴ Sonra da Makedonyalı İskender bölgede görüldü.¹⁵ Müteakip yüz sene içerisinde tekrar

12 Bu dönem Hind kültürünün Fırat-Dicle, Nil boyu ve Girit kültürleriyle mukayesesi için bkz. V. G. Childe, *Doğunun Prehistoryası*, (nşr. Ş.A. Kansu), Ankara 1971, s.160-178; B. Hrozný, *Ancient History of Western Asia, India and Crete*, Prague, s.158 vd.

13 Bu hususta geniş bilgi için bkz., W. Ruben, "Milattan Bin Sene Evvel Asya İçlerinden Muhacret Eden Hindistan'ın En Eski Demircileri Arasında", *İkinci Türk Tarih Kongresi (İstanbul 20-25 Eylül 1937)*, İstanbul 1943, s.237-243; G.M. Bongard-Levin, "India and Central Asia: Historical-Culturel Contacts in Ancient Times", *Central Asia*, (nşr. A. Guha), New Delhi 1970, s.97-109; İ. Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, Ankara 1977, s.33

14 A.V.W. Jackson, "The Persian Dominions in Northern India Down to the Time of Alexander's Invasion", *The Cambridge History of India I, Ancient India*, (nşr. E.J. Rapson), Delhi 1955, s.299

15 J.P. Mahaffy, *Alexander's Empire*, Newyork 1887, s.33 vd; E.R. Bevan, "Alexander the Great", *The Cambridge History of India I, Ancient India*, (nşr. E.J. Rapson), Delhi 1955, s.309-345.

Gazi

Akademik
Bakış

69

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

Persler,¹⁶ arkasından da Greko-Baktrianlar Kuzey Hindistan'a indi.¹⁷ Bu sırada Anadolu'ya yayılmaya başlayan ve bir müddet sonra Doğu Akdeniz bölgesine yerleşen Romalılar Hindistan'a kadar ulaşamadılar ama Hintlilerle yoğun bir ticari ilişki içerisine girdiler. Öyle ki, Roma paraları Himalaya eteklerine, ormanlık alanlara kadar ulaştı.¹⁸

Hindistan halkı hemen hemen hiçbir devirde komşu ülkeleri ele geçirme, dışarıya yayılma eğilimi ve gayreti içerisine girmemiştir. Buna karşılık, sürekli dışarıdan; bilhassa ülkenin kuzeybatısında yer alan geçitler üzerinden gelen grupların istilâlarına maruz kalmıştır.¹⁹ Bu göçler vasıtasıyla kuzeyden iç kısımlara doğru yayılan farklı, bir yerde inkılâpçı yeni kültürlerin, yerli, muhafazakâr kültürlerle çatışması bu ülkede halkın kaynaşmasını ve sosyal hayatın belirgin bir bütünlük kazanmasını engellemiş çeşitli bölgeler bir bakıma kendine has tarihlere sahip olmuştur.²⁰ Ancak, Hint kültürünün en az üç bin yıldan bu yana devamlılık göstermesi de bu istilaların bir sonucudur.

Hindistan'ın Ortadoğu ile tarihi ilişkileri bağlamında Müslüman Arapların daha VII. yüzyılın ortalarında Sind nehrini aşarak bu ülkeye girmeleri ve VIII. yüzyılın başlarından itibaren de Pencab bölgesine yerleşmeleriyle başlayan süreç önce Gazneliler, arkasından Delhi Türk Sultanlığı ve Baburlular eliyle devam etmiştir.²¹ Bu noktada bir kısım Batılı ve Hintli araştırmacının karşı görüşlerine rağmen bir hususun önemle vurgulanmasında yarar görülmektedir. İslamiyet Hindistan'a askeri, siyasi gücüyle değil bunlardan daha çok topluma sunduğu uygarlık anlayışıyla hâkim oldu. Onun için bugün Hindistan'ın hızla artan nüfus yapısı içerisinde sayıları iki yüz milyona yaklaşan İslam ahali ile bu ülke en çok Müslüman nüfusu barındıran Endonezya'nın da önünde yer almaktadır. Haliyle bu konumu Hindistan'a bir doğu ülkesi olduğu kadar aynı zamanda bir İslam ülkesi olma hüviyetini de kazandırmaktadır.²²

Hindistan'da İslamın yayılması bölge ahalisinin Ortadoğu ile bağlarının çeşitlenmesine zemin hazırladı. En azından Hint toplumunun bir bölümü Ortadoğu ahalisinin büyük bir çoğunluğuyla bir bütünün parçaları olduğuna inanmaya başladı. Öyle ki İstanbul'un fethi bütün İslam âleminde, bu arada Hindistan'da büyük bir heyecan yarattı. Nitekim Behmenî Sultanı Mehmet

16 B. Ögel, "Eski Orta Asya Kabileleri Hakkında Araştırmalar I Yüce-çi'ler", *DTCF Dergisi XV/1-3, (Mart-Haziran-Eylül 1957)*, s.262; R. Thapar, *A History of India I*, London 1987, s.58.

17 A. Von Gutschmid, *Geschichte Irans*, Tübingen 1888, s.78; B. Ögel, "Eski Orta Asya Kabileleri...", s.269; R.N. Frye, *The Heritage of Persia*, London 1962, s.167-177; E. J. Rapson, "The Successor of Alexander the Great", *Cambridge History of India I*, s.494.

18 Bkz., H. Idris Bell-M. A. Hon D. Litt, "Egypt under the Early Principate", *The Cambridge Ancient History X*, Cambridge 1971, s.307, 417.

19 N. Durak, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, Ankara 2000, ; L.D. Stamp, *Asia: A Regional and Economic Geography*, London 1946, s.175 vd; F. Grenard, *Asya'nın Yükselişi ve Düşüşü*, (nşr. O. Yüksel), İstanbul 1992, s.162

20 Bkz. V. Diakov-S. Kovalev, *İkçağ Tarihi I: Ortadoğu, Uzakdoğu, Eski Yunan*, (nşr. Ö. İnce), Ankara 1987, s.253

21 Bkz., Aziz Ahmad, *Studies in Islamic Culture in the Indian Environment*, Oxford 1964, s.3-167.

22 A. Çeçen, "Yeni Kutup Merkezi Hindistan", *2023*, S.55 (15 Kasım 2005), s.5

Şah'ın (1438–1463) veziri Hoca İmadu'd-Din Mahmud Gavan'ı tebrik için Fatih Sultan Mehmet nezdine göndermesiyle Hint toplumu ile Osmanlı Devleti arasındaki ilk siyâsî münasebetler de başladı.²³ Bu elçi, Osmanlı devletinde çok iyi bir intiba bırakmış ve büyük bir hüsn ü kabul ile iltifat ve teveccühe mazhar olmuştur. Bunun sonucunda Hindistan ticareti Osmanlı topraklarına, dolayısıyla Balkanlara kadar genişleyecektir.²⁴ Bu ticaret 1498 yılında Avrupalıların öncülerini olarak Portekizlilerin Malabar kıyılarında Kaliküt Limanına ulaştığı döneme kadar başarıyla sürdürülmüştür.²⁵

Avrupalıların denizlerde başlattığı Hindistan'a ulaşma ve bölgeye hâkim olma, bir başka deyişle yeni ülkeler ve zenginlik kaynaklarına ulaşım, bunlara el koyma yarışına onyedinci yüzyılın ortalarından itibaren Ruslar da karadan iştirak etti.²⁶ Bunun sonucunda Doğuda pek çok ülke istiklâlini yitirirken, Avrupalı güçler de Hindistan'ın çeşitli bölgelerini istila ettiler. Her geçen gün Hıristiyanlığı cihana hâkim kılma tutkusuna dönüşen bu yayılma²⁷ aynı zamanda Türklerin hâkim olduğu bölgeleri tam manasıyla bir kuşatma hareketi şeklinde geliştirdi.²⁸ Osmanlılar bunun farkına varmış ve başlangıçta Portekizlilerin faaliyetleriyle belirginleşen bu olaya²⁹ müdahale edebilmek için 1519 yılında, Süveyş'te bir donanma hazırlamaya başlamıştı.³⁰ Ancak 1538 yılında, Mısır Valisi Hadım Süleyman Paşa'nın 76 parçalık bir donanmayla Diu önlerine görünmesinden önemli bir sonuç çıkmayacaktır.³¹ Ona rağmen Hindliler bu seferi unutmamış ve yıllarca Türklerin doğu sularında sahip olduğuna inandıkları büyük bir deniz gücünün hayaliyle yaşamıştır.³²

23 M.Y.Mughul, *Kanunî Devri, Osmanlıların Hind Okyanusu Politikası ve Osmanlı Hind Müslümanları Münasebetleri 1517-1538*, İstanbul 1974, s.12vd.; Abdur Rashid, "Ottoman-Mughul Relations During the Seventeenth Century", *VI. Türk Tarih Kongresi (Ankara 20-26 Ekim 1961) Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara 1967, s.533vd.; Genel bir değerlendirme için bkz., A. Özcan, "Osmanlı ve Babürlü Devleti Arasındaki İlişkiler", *Türkler VIII*, (nşr. H.C. Güzel vd.), Ankara 2002, s.761-765;

24 Bkz., H.İncelik, *Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1993, s.225, vesika 3.

25 Geniş bilgi için bkz., K.M.Panikkar, *Malabar and the Portuguese*, Bombay 1929, s.32vd.; S. Vural, *İngiliz Hakimiyetinin Hindistan'da Tesisi*, Malatya 1995. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s.20vd.

26 Bkz., M.Saray, *Rusya'nın Türk İllerinde Yayılması*, İstanbul 1975; Bay Mirza Hayit, *Türkistan Devletlerinin Millî Mücadeleleri Tarihi*, Ankara 1995, s.41-122; M.Saray, *Türk-Rus Münasebetlerinin Bir Analizi*, İstanbul 1998, s.24-47.

27 Bkz., S. Vural, *İngiliz Hakimiyetinin Hindistan'da Tesisi*, s. 18-174.

28 Bkz., O.Yazıcı, *Afganistan'da İngiliz-Rus Nüfûz Mücadelesi (1800- 1921)*, Malatya 1996. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 55vd.

29 Bkz., M.L.Dames, "The Portuguese and Turks in the Indian Ocean in the Sixteenth Century", *Journal Royal Asiatic Society I (January 1921)*, s.1-29; F. Kurtoğlu, "XVI. Asırda Hind Okyanusunda Türkler ve Portekizliler", *İkinci Türk Tarih Kongresi (İstanbul 20-25 Eylül 1937)*, İstanbul 1943, s.911-923; S. Özbaran, "Osmanlı İmparatorluğu ve Hindistan yolu: XVI. Yüzyılda Ticaret Yolları Üzerinde Türk-Portekiz Rekâbet ve İlişkileri", *İÜEF. Tarih Dergisi*, S.31(Mart 1977), s.65-146.

30 Bkz., H.İncelik, *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi I. 1300-1600*, (nşr., H.Berktaş), İstanbul 2000, s.382vd.; Seydî Ali Reis, *Mir'at-ül Memalik*, (nşr., N.Akyıldız), İstanbul, s.21vd.

31 Bunun sebeplerini ihtiva eden Hadım Süleyman Paşa'nın bir mektubu için bkz., F.Kurtoğlu, "Hadım Süleyman Paşa'nın Mektupları ve Belgradın Muhasara Plânı", *Belleten IV/13 (II.Kânun 1940)*, s.69vd.

32 R.K.Sinha, *Kurtuluş Savaşı, Devrimler Mustafa Kemal ve Mahatma Gandhi (1919-1928)*, İstanbul 1972, s.18.

Osmanlılar ile münasebetler XVII. yüzyılda karşılıklı birkaç elçilik heyetinin gidip gelişi ile sınırlı kalmış³³ ise de, XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren önce İran'da Nadir Şah'ın ortaya çıkışı, sonra da Mysore hâkimi Tipu Sultan'ın (1785–1802) İngilizlere karşı giriştiği mücadele³⁴ ilişkilerin yeniden canlanmasına sebep olacaktır.³⁵ Ama bu süreçte Osmanlı devleti, daha 1718'de Pasarofça'da imzaladığı antlaşmayla çöküşe giden yolda ilk adımı atmış bulunuyordu.³⁶ Bu arada Rus, İngiliz ve Fransızların son yüzyıl içerisinde dayanışma, anlaşma ve rekabet şeklinde sürdürdükleri Osmanlı politikalarının nihayet 1853'te, Kırım'da bir savaşa dönüşmüş,³⁷ burada kazanılan zafer Hindistan'da Türklerin de Asyalı olduğunun hatırlanmasına³⁸ ve ölmesi beklenen "hasta adam"ın bu savaşta gösterdiği direnç ile "Hindlilerin gözünde garip bir sevgi halesi ile çevrilmesine"³⁹ sebep olmuştur.

Ortadoğu'da bu gelişmeler yaşanırken ilk defa 1570'li yıllarda tüccar ve misyonerleriyle Hindistan'a ulaşan İngilizlerin başlattığı bu ülkeye bütünüyle el koyma süreci de tamamlanmak üzereydi. Nitekim, Yedi yıl savaşlarıyla (1756-1763) Fransa'nın saf dışı kalması üzerine, 1764'de Bihar'a giren bu sömürgeci güç, Baburlular üzerindeki baskıyı her geçen gün artırmak suretiyle önce bölgede üstünlüğünü kabul ettirdi.⁴⁰ Ardından 1803'de Delhi'ye girerek yönetimi fiilen üstlenip⁴¹ onbeş yıl içerisinde ülkenin büyük bir kısmına yerleşti. 1849'a gelindiğinde, Hindistan'da tam manasıyla bağımsız olan hiçbir devlet kalmamıştı.⁴²

İngiltere'nin bütün Hindistan'a hâkim olması, yüzyıllardır yabancı bir idare altında yaşamaya alışmış olan Hindu ahali pek etkilemezken, İslâm aha-

33 Bkz., Naîmâ, *Naîmâ Tarihi III*, (nşr., Z.Danişman), İstanbul 1968, s.1402vd., 1427; Y.H.Bayur, *Hindistan Tarihi II, Cürkanlı Devletin Büyüklük Devri 1526-1737*, Ankara 1987, s.204vd.; Abdur Rashid, "Ottoman-Mughul Relations...", "s.537vd.

34 H. Kulke-D.Rothermund, **Hindistan Tarihi**, (M.Güney), Ankara 2001, s.338 vd.; Tipu Sultan'ın Hayatı hakkında bkz., G.Allana, *Muslim Political Thought Through the Ages 1542-1947*, Delhi 1987, s.67-84;

35 Bkz., Hanif Fauk, *Atatürk* (Urduca Yayınlarında), Ankara 1979, s.5vd.; Tipu, önce I.Abdulhamid, sonra da III.Selim ile yazışmalarda bulunmuş [Bkz., Y.H.Bayur, "Misor Sultanı Tipu ile Osmanlı Padişahlarından I. Abdulhamid ve III. Selim Arasındaki Mektuplaşma", *Bellekten XII/47(Temmuz 1948)*, s.617-652] ancak, Fransızlar ile iş birliğine gittiği için beklediği yardımı alamamıştır. Bkz., R.K.Sinha, s.20vd.

36 B. Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara 1993, s. 27; A. Palmer, *Osmanlı İmparatorluğu, Son Üçyüz Yıl, Bir Çöküşün Yeni Tarihi*, (nşr., B. Ç. Dişbudak), İstanbul 1994, s. 32 vd.

37 Savaşın gelişimi ile ilgili olarak bkz., A.Palmer, *1853-1856 Kırım Savaşı ve Modern Avrupa'nın Doğuşu*, (nşr., M.Gaspıralı), İstanbul 1999.

38 Muhammed Sadıq, "*Türk Devrimi ve Hind Özgürlük Hareketi*", s.217

39 Hindoo Patriot, 27 Ağustos 1877 tarihli nüshasından naklen bkz., R.L.Shukla, *Britain, India and the Turkish Empire 1853-1882*, New Delhi 1973, s.111.

40 Sir P.Moon, *The British Conquest and Dominion of India*, London 1989, s.25-116.; L.James, Raj, *The Making and....*, s.43vd.

41 K. M. Panikkar, *Asia and Western Dominance*, London 1947, s.74-83.; Sir P. Moon, *The British Conquest....*, s.307-328; L.James, Raj, *The Making and....*, s.71.

42 S.R.Mehrotra, *The Emergence of the Indian National Congress*, Delhi 1971, s.109. : B.Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, s.322.

liyi hükmeden bir toplum olmaktan uzaklaştırmıştı. Bunun üzerine Müslümanlar tarafından başlatılan, ancak Hinduların da katıldığı "Tımarlı Sipahi" olayını⁴³ bahane eden İngilizler, 1857'de resmen idareye el koydu.⁴⁴ Siyasî sistem yeni baştan düzenlenirken Avrupa mimarisi, giyim tarzı ve düşüncesi hızla yayılmaya çalışıldı. Hatta yiyecek hazırlama ve yemek şekli, yani sofrada bile değişti. Öte yandan İngilizce toplum üzerindeki etkisini bütün ağırlığıyla göstermeye başlamıştı.⁴⁵

Hayat alanı olarak gördüğü Hindistan'ı azami derecede istismar ile ondan en yüksek seviyede çıkar temin edecek tedbirleri almayı ihmal etmeyen İngilizler, aynı zamanda bu zengin ülkede varlıklarını tehdit edecek en küçük bir gelişmeye dahi fırsat vermemek yönünde büyük bir gayret sarf ettiler. Onun için, Akdeniz'den Hind Okyanusuna uzanan yol üzerinde bütün stratejik noktaları zapt etmiş, karadan da Hindistan'a ulaşan bütün yolları tutmaya, tüm geçitleri tıkamaya çalışmıştır.⁴⁶ İngiltere'nin Kırım savaşında Türkleri desteklemesi de, bu çabanın bir sonucu olup Hindistan'ı hedef alan Rus sömürgeciliğinin yolunu kesmeye yöneliktir.⁴⁷

Osmanlı devleti, pek çok yönden İngiltere'ye muhtaç olduğu için Hindistan'daki gelişmeler karşısında Sultan Abdülmecid'in mağdurlara dağıtılmak üzere gönderdiği bin İngiliz lirası haricinde her hangi bir teşebbüste bulunamadı.⁴⁸ Ama manevî açıdan büyük bir değişim yaşamak zorunda kalarak yeni yöneticilerine iyice yabancılaşan Hind Müslümanları İstanbul'daki

43 Hindistan Tarihinin en önemli dönüm noktalarından birisi olan bu olay hakkında geniş bilgi için bkz., Aziz Ahmed, *Hindistan ve Pakistan'da Modernizm...*, s.35vd.

44 Bkz., S.Moinul Haq, *The Great Revolution of 1957*, Karachi 1968 ; G.W.Forrest, *The Indian Mutiny III; Selections from the Letters Despatches and other State Papers Preserved in the Military Department of the Government of India, (1857-8)*, Delhi 2000 ; K. M. Panikkar, *Asia and Western...*, s. 111-128; K.Sharma, *Role of Muslims in Indian Politics (1857-1947)*, New Delhi 1985, s.3vd.; L.James, Raj, *The Making and...*, s.233-278; Bu isyan bahanesiyle İngilizlerin, sadece Cavnpu'r'da Hindu-Müslüman ayrımı yapmaksızın otuz bine yakın günahsız insanı topa tuttuğu, bir kısmını Ganj nehrine atarken pek çok alim, fazıl kişiyi de diri diri ateşe vererek yaktığı ve 1809'da, aradan geçen elli seneye rağmen bu meseleyi hatırladığında her Hindlinin olay sanki yeni olmuş gibi kan ağladığı ve intikam hırsına kapıldığı hususunda bkz., Abdürreşid İbrahim, *20. Asrın Başlarında İslâm Dünyası Çin ve Hindistan'da İslâmiyet (Kore, Singapur, Endonezya, Hind Adaları ve Hicaz Notları II*, (nşr., M.Paksu), İstanbul 1987, s.291

45 Bkz., Sir P.Griffiths, *The British Impact on India*, London 1952, s.227-250; A.B.Rajput, "Pakistan Kültürünün Temelleri", *Hayat Tarih Mecmuası II/9 (Ekim 1966)*, s.73; Bir ticaret dili olarak hızla yayılan İngilizce, kültür emperyalizminin de en önemli araçlarından birisi olacaktır.[Bkz., F.R.Atay, *Hind*, s.53vd.] İngiliz eğitim kurumları ve İngilizce'nin yayılması ile ilgili tartışmalar için bkz., S. Abdul Latif, *The Influence of English Literature on Urdu Literature*, London 1924 ; R.S.Gupta-K.Kapoor, *English in India, Issues and Problems*, Delhi 1991.

46 Ağaoğlu Ahmet, *İngiltere ve Hindistan*, s.25vd

47 Çar I. Petro (1682 -1725), Rusların tarihi ideallerini vasiyet niteliğindeki bir beyanname ile tesbit ederken, önce Osmanlı Devleti'nin ortadan kaldırılmasını, sonra da Hindistan'a ulaşmayı en önemli hedef olarak ısrarla vurgulamıştı. [Bkz. *Dirlik Dergisi (1916)* s. 42'den naklen, "I. Petro'nun 1725 Yılında Yazdığı Vasiyetnâmesi", *Türk Kültürü, XXVIII/323, (Mart 1990)*, s. 160- 163.] Petro'nun halefleri, gösterilen hedeflere ulaşmak isterken en etkili güç olarak karşılarında İngiltere'yi buldu.

48 Y.H.Bayur, *Hindistan Tarihi III, Nadir Şah Afşar'ın Akınından Bağımsızlık ve Cumhuriyete Kadar (1737-1949)*, Ankara 1987, s.315.

dindaşlarıyla özdeşleşip,⁴⁹ bütün sevgilerini son bağımsız İslâm devleti olan Osmanlı devletine yönelterek 1877–78, 1897 ve 1911–12 savaşlarında verdikleri destekle psikolojik bakımdan rahatlamaya çalıştılar.⁵⁰ Bu arada 1878'den sonra o zamana kadar sürdürdüğü politikadan vazgeçen İngiltere de⁵¹ Osmanlı topraklarını ikinci bir Hindistan yapma fikrine kapılarak⁵² dünyada İslâm ülkelerini esaret zincirine alma tertibinin baş aktörü haline gelmiştir.⁵³ Nitekim Akabe meselesinde Osmanlı'ya verilen destek İngiltere'yi endişelendirmiş⁵⁴ ve onu bir yandan Müslümanları parçalayacak,⁵⁵ öte yandan da Hindu-İslâm çatışmasını arttıracak tedbirler almaya sevk etmiştir.⁵⁶ Bunun üzerine yönetim ile Hindu kesim arasında sıkışık kalan ve Kongre'nin İngiliz hâkimiyetini bir Hindu yönetimine tahvil etmek istediği sonucuna varan İslâm ahali⁵⁷ 30

49 K.K. Aziz, *Britain and Muslim India*, London 1963, s.25vd.; Şerifü'l-Hasan, "Atatürk ve Pakistan", *Hayat Tarih Mecmuası II-1/3 (Nisan 1966)*, s.5; İngilizler, baştan beri böyle bir gelişmenin ortaya çıkabileceğini hesaplamaktaydı. Mesela, Doğu Hindistan Şirketi'nin dört yıl boyunca Yönetim Kurulu Başkanlığını yapmış olan Dışişleri Bakanı George Canning, 1823'de isyancı Yunanlıları desteklerken Osmanlı Devletine karşı açılmış bir liberal Haçlı Seferi görüntüsünün Hind Müslümanlarını tahrik edeceğini de bilmekteydi. Bkz., P.P.Graves, *İngilizler ve Türkler: Osmanlı'dan Günümüze Türk-İngiliz İlişkileri (1789-1939)*, (nşr., Y.Tekin), Ankara 1999, s.2.

50 Bkz., Aziz Ahmed, *Hindistan ve Pakistan'da Modernizm...*, s.152; Feroz Ahmed, "Kemalist Hareket ve Hindistan", s.141; A. Halim, "Russo-Turkish War of 1876-77 and the Muslims of Bengal", *VI. Türk Tarih Kongresi (Ankara 20-26 Ekim 1961) Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara 1967, s.526-532; Zafer H. Aybek, "Yüzyılımızın Başındaki Türkiye-Afganistan, Hind, Pakistan Yakınlaşması; I.Cihan Harbindeki Temaslar", *Hayat Tarih Mecmuası, II/10 (Kasım 1969)*, s.22] Bu sırada Hindu ahalinin de yardımda bulunduğu dair bkz., A. Özcan, *Pan-İslâmizm, Osmanlı Devleti, Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877 - 1914)*, İstanbul 1992, s.102vd.

51 İngiltere, 1878'den sonra, artık yıkılmasını kaçınılmaz gördüğü Osmanlı devletinden kendi payına düşeceğini varsaydığı bölgelere yöneldi. Dolayısıyla, stratejik değeri olan Osmanlı topraklarına ya bizzat el koydu ya da, kurdurduğu devletler vasıtasıyla kontrol etmeye çalıştı. [Bkz., Ö.Kürkçüoğlu, *Türk-İngiliz İlişkileri (1919-1926)*, Ankara 1978, s.27vd.] Buna bağlı olarak Hindistan'daki Türk yanlısı hareketleri cesaretlendiren politikalar da vazgeçildi. Bkz., Aziz Ahmed, *Hindistan ve Pakistan'da Modernizm...*, s.152.

52 Bkz., W.M.Ramsay, *Impression of Turkey During Twelve Years Wondering*, London 1897, s.141 vd.; Bu yönde yapılacak ıslahatlar için Lord Salisbury'den H.Layard'a yazılan 25 Haziran 1878 tarihli mektuba dair bkz., L.G.Cecil, *Life of Robert, Marquis of Salisbury II*, London 1922, s.304vd.

53 Bu durumu Cemal Paşa'ya yazdığı 1 Ekim 1920 tarihli mektubunda Mustafa Kemal, "İngiltere'nin bütün alem-i İslâmî şamil bir esaret-i umûmiye te'sisi emrindeki teşebbüsât-ı ha'inânesine mukavemet ve muhalefet edebilecek yegâne Hükümet-i İslâmiye Türkiye devleti olduğu içindir ki, bütün garb emperyalizm ve kapitalizminin en müthiş ta'aruzatı Anadolu üzerine tevcih edilmiş bulunuyor." sözleriyle tesbit etmektedir. Bkz., M.Yamauchi, *Hoşnut Olmamış Adam-Enver Paşa, Türkiye'den Türkistan'a*, İstanbul 1995, s.106.

54 A. Özcan, s. 159 vd.; Bu mesele için ayrıca bkz., Piyade Mirlivası Rüştü, *Akabe Meselesi*, (nşr., M. Öztürk), Elazığ 1988.

55 İngilizlerin gücü karşısında bir şey yapılamayacağını, dolayısıyla onlarla iş birliği yapılması yönündeki pragmatik yaklaşımı sebebiyle İslâm ahali arasında teslimiyetçi kişiler olarak görülen ve küçük bir zümreden ibaret olan Sir Seyid Ahmed Han taraftarları Halife'ye itaat etmek zorunda bulunmadıklarını hatta, daha sonra Akabe krizinde görüleceği üzere Türkiye ile İngiltere arasında silahlı bir çatışma ihtimali doğduğu takdirde istemeyerek de olsa Kral'ın yanında yer almak zorunda bulduklarını açıklamışlardı. [Bkz., Muhammed Sadiq, *The Turkish Revolution and...*, s.24, 45; M.K.Öke, *Güney Asya Müslümanlarının İstiklâl Davası ve...*, s. 13] Ama, daha sonraki yıllarda Hind istiklâl mücadelesinde önemli görevler üstleneceledir. Bkz., Shan Mohammad, *Successors of Syed Ahmad Khan, Their Role in the Growth of Muslim Political Consciousness in India*, Delhi 1981.

56 Bkz., B.L.Grover, *A Documentary Study of British Policy towards Indian Nationalism*, Delhi 1965.

57 İslâm Ahalinin Kongre ile münasebetleri hakkında bkz., M.Y.Abbasi, *Muslim Politics...*, s.210-270.

Aralık 1906'da, Dakka'da Hindistan Müslümanları Birliğini kurdu.⁵⁸ Bu teşkilat, mevcut şartlara kendisini uydurma, yeni politik gelişmelerde sesini daha iyi ve etkili bir şekilde duyurma başarısını gösterirken⁵⁹ Hindu politikacılar da, iki toplum arasındaki güvensizlik devam ettikçe bir bütün olarak Hindistan'ın bağımsızlığının mümkün olamayacağı kanaati yerleşmeye başlayacaktır.⁶⁰

1908'de, Hindistan'da siyasî bilincin çok yüksek olduğu bir dönemde Osmanlı Devletinde meşrutiyetin ilân edilmesi Abdulhamid'in şahsına duyulan sevgiden⁶¹ dolayı önce bir tereddüt yaratmış, hatta genel bir boykot havası dahi doğurmuştu.⁶² Ancak, İngilizlerin Abdulhamid lehine propaganda yapmaya başlaması⁶³ durumu değiştirmiş, sömürge yönetimine duyulan hoşnutsuzluk artarken Müslümanlar, ülkenin siyasî hayatına daha fazla katılmaya başlamıştır.⁶⁴ Böylelikle, "ırkî, dinî çatışmalardan doğan idarî meselelerin büyük çözümleyicisi" olarak görülen Türk örneği, Hind milliyetçilerini tam bağımsızlık olmasa bile, kendi kendilerini yönetme isteklerinin haklılığına inandırdı.⁶⁵ Hatta bunlardan bazıları İttihat ve Terakkinin çıkışını bir "Asya dirilişi" olarak görmüş,⁶⁶ "ittihad-ı anasır" fikrini Hind halkını ortak kaderinin bilincine götürecektir en önemli araç olarak algılamaya başlamıştı.⁶⁷

İttihatçıların, Hind milliyetçilerinin istiklâl mücadelelerine örnek teşkil ettiği bir sırada Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun Bosna-Hersek'i ilhak etmesi ve 1911'de İtalyanların Trablusgarb'a saldırması Hindistan kamuoyunun Avrupalılara karşı çok sert bir tavır takınmasına sebep oldu.⁶⁸ Her kesimden ahalinin zihninde "Eğer bir Asya lı güç Avrupalılara böyle davranmış olsaydı, büyük güçlerin tavrı ne olurdu?" sorusuna⁶⁹ aradığı cevap, ana hatlarıyla

58 Bkz., R. Gopal, *Indian Muslims, A Political History (1858-1947)*, Lahore 1976, s.97vd.; W.C.Smith, *Modern Islam in India*, London 1946, s.246vd.

59 Bkz., Şerifü'l-Hasan, "Atatürk ve Pakistan", *Hayat Tarih Mecmuası 1/3 (Nisan 1966)*, s.7.

60 Y.H. Bayur, *Hindistan Tarihi III*, s.475vd. ; G.Allana, *Bir Millet'in Yaraticısı Cinnah*, s.66vd.

61 Bkz., M.Kemal Öke, *Güney Asya Müslümanlarının İstiklâl Davası ve...*, s. 14

62 A. Özcan, s.188vd.

63 A.Özcan, s.190: Bu propagandanın çeşitli boyutları için bkz., M.Hüseyin Kıdwai, *Paris Sulh Konferansı ve Osmanlı'nın Çöküşü*, (nşr., A.Z.İzğöer), İstanbul 1991, s.81vd.

64 Bu dönemde İngiliz idaresi sayesinde varlığını sürdürebilen ve memleketin geleceği hakkında hiçbir fikre sahip, olmayan çok sayıda aydına karşılık, sayıları az olmakla birlikte İslâm birliğini savunan ve meselelere vakıf güçlü bir aydın elit hakkında geniş bilgi için bkz Abdürreşid İbrahim, *20. Asrın Başlarında İslâm Dünyası...II*, s.366vd.

65 Muhammed Sadıq, "Türk Devrimi ve Hind Özgürlük Hareketi" s.217.

66 Abul Kalam Azad, *India Wins Freedom; An Autobiographical Narrative*, New Delhi 1978, s.149vd.

67 Bkz., Matlub H. Saiyid, *Mohammed Ali Jinnah; A Political Study*, Lahore 1945, s.55: Bu grup, daha sonra, İttihat ve Terakki'nin başarısız olması karşısında, başta İngiltere olmak üzere diğer büyük güçleri kendilerinin haklı olduğunu göstermeye çalışıp, İttihatçılara yardım etmemekle suçlayacaktır. Bkz., Feroz Ahmed, *Kemalist Hareket ve Hindistan*, s.145vd.

68 M.A.Asgar Khan, *İstiklâl Savaşı Hakkında Hind-Pakistan...*, s.18.

69 N. M. Prasad Srivastava, *Growth of Nationalism in India; The Effects of International Events*, Delhi 1973, s.39; Hind Müslümanları, büyük güçlerden birisi, ne zaman bir İslâm ülkesini istilâ etmeye hazırlansa, dünyada hemen bir "irtica yaygarası"nın başlatıldığını fark etmişti. Ayrıca, 1897 savaşında Avrupa'nın nasıl ayağa kalktığı da görülmüştü. Dolayısıyla, hâlihazırda suskunluğun Avrupa Ahengi'nin bir Hıristiyan koalisyonuna dönüşmesinden kaynaklandığı düşünülüyordu. Bkz., M.K.Öke, *Güney Asya Müslümanlarının İstiklâl Davası ve...*, s.16.

Batılı devletlerin Türklerin toparlanmasını istemediği, Türk Milletine karşı top yekûn bir Haçlı seferinin başlatıldığı⁷⁰ ve sonuçta bütün İslâm ahalinin esir edilmek istendiği noktasında toplanacaktır. Nehru'nun işaret ettiği gibi, bunun sonucunda İslâm ahaliye Türkiye'ye karşı çok şaşkırtıcı ve olağanüstü bir sevgi dalgası yükseldi. Zamanla bütün Hindistanlılar bu sevgiyi yüreğinde duymuştur. Ama, son İslâm devletinin de yok edilmek istenmesi karşısında Hind Müslümanlarının duyguları daha da içten ve hemen hemen şahsî olmuştur.⁷¹ Bu noktada Hindli Müslüman için Türkiye'yi sevmek dinî dayanışmanın bir gereğidir. Hindu ahalinin sevgisi ise sıkıntıda olan bir yabancı topluluğa, ülkeye duyulan ilginin ifadesidir.⁷²

Türkiye sevgisi, aynı zamanda İngilizlerin, İslâm ahalinin çıkarlarının koruyucusu olduğu yolundaki haksız şöretini de yok etti.⁷³ Ama sömürgecileri esas korkutan şey, bu sevginin Hindu kesimi de harekete geçirmesi ve onlarda Müslümanlar ile dayanışma duygusunu uyandırmasıdır ki, bu da gerçekleşmiştir. İslam ahalinin aktif ve inkılâpçı bir çizgiye oturmak suretiyle Hindu kesime yaklaşması Hind millî hareketinin tabanının genişlemesi ve toplumun bütününde birlikte hareket etme bilincinin gelişerek Hindistan'a istiklâli kazandırma sürecinin hızlanmasını sağlayacaktır.⁷⁴ Nitekim Hindistan'da 1913-14 yıllarında onyediyi ayaklanma çıkmışken, bu sayı 1915'te otuzaltı, 1916'nın ilk altı ayında ise yirmibeşe ulaştı.⁷⁵

İngilizlerin, Hindistan'daki hâkimiyetlerinde sonun başlangıcıyla gelen bir asabiyet dalgası biçiminde 1919'da Pencab'ta sergilediği vahşet⁷⁶ ile Ortadoğu'da sebep oldukları gelişmeler⁷⁷ ve Paris Barış Konferansında ileri sürülen iddiaların yarattığı tedirginlik⁷⁸ Hind toplumunun bütünüyle infiale

70 Esasen İtalyanlar, Trablusgarp topraklarına ayak basar basmaz, bu hareketlerini "Haç'ın Hilâle karşı zaferi" olarak ilân etmişti. Bkz., M. K. Öke, *Güney Asya Müslümanlarının İstiklâl Davası ve...*, s.17.; R.V.Weekes, *Pakistan: Birth and Growth...*, s.75; Bu husus, Montague-Chelmsford raporunda da vurgulanmaktadır. Bkz., M.A.Asgar Khan, *İstiklâl Savaşı Hakkında Hind-Pakistan...*, s.19.

71 J.Nehru, *The Discovery of India*, Bombay 1960, s.349 : R.Gopal, s.149.

72 Bkz., R.K.Sinha, s.22.

73 İngiltere'nin Kırım savaşında Osmanlı Devletini desteklemesi Hindistan'da olumlu bir havanın doğmasına sebep olmuştu. Daha sonra ortaya çıkan gelişmeler, özellikle de 93 harbi, Hind Müslümanlarını dünyanın tüm Müslüman güçlerini ortadan kaldırmaya yönelik bir Hıristiyan koalisyonunun başını İngilizlerin çektiğini düşünmeye sevk etti. Bkz., Muhammed Sadıq, "Türk Devrimi ve Hind Özgürlük Hareketi" s.218

74 Comrad (Arkadaş) ve Urduca Al-Hilâl gazetesinde Mevlana Muhammed Ali ile Abu'l Kelâm Azad'ın her şeyi göze alarak yaptığı şiddetli tenkidler Müslümanları cesaretlendiriyordu. Bkz., A.B. Rajput, *Muslim League; Today and Yesterday*, Lahor 1948, s.76.

75 Bkz., A.Rumbold, *Watershed in India 1914-1922*, London 1979, s.44.

76 H.Kulke-D.Rothermund, a.g.e., s.403; R.K. Sinha, a.g.e., s.60 nu.2

77 İngilizlerin desteğiyle İzmir'e çıkan Yunanlıların, 15 Mayıs 1919'da, Amritsar'dakine benzer bir kâbusu da Türklere yaşattıkları hususunda bkz., S.Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar I*, s.189-196; N.Tacalan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, İstanbul 1981, s.205-222.

78 Bkz., S.R.Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, s.21-50.; P.C.Helmreich, *Sevr Entrikaları; Büyük Güçler, Maşalar, Gizli Anlaşmalar ve Türkiye'nin Taksimi*, İstanbul 1996, s.27-46.

kapılmasına ve ülkede Tımarlı Sipahi isyanından bu yana görülmemiş şiddetle bir İngiliz aleyhtarlığı doğurmuştur.⁷⁹ Bu arada Mustafa Kemal'in millî bir devlet kurup çağdaş bir millet meydana getirme yönündeki gayretleri, yani Türk'ün kendi kaderini tayin hakkını temine yönelik faaliyetler Hindistan'ı Balkanlar gibi parçalayabilecek bir çelişkiyi de beraberinde getirmekteydi. Ona rağmen, Hind milliyetçileri Anadolu'da kazanılacak bir başarının, İngilizlere karşı verilen mücadelede, en azından psikolojik bakımdan büyük imkânlar sağlayacağına inandı. Aksi halde, sömürgeciliğe karşı yürütülmekte olan hareketler manen çökebilir, belki de uzun süre kesintiye uğrayabilirdi.⁸⁰

Bu arada Hind Müslümanları, büyük bir şevk ve heyecanla bel bağladıkları Osmanlı Devleti'nin yok olma sürecine girmiş bulunduğunu⁸¹ ve ortaya çıkan gelişmelerin mücerret bir olay olmayıp, dünyayı tümüyle etkisi altına alan bir sürece bağlı bulunduğunu fark edemedi. Özellikle siyasî alanda, Arap bölgelerinin ayrılışını bütün Asya'ya yönelik bir tehdit olarak algılayıp, bundan da İngilizleri sorumlu tuttular.⁸²

Sonuç olarak; Hindistan halkının geçmişte Ortadoğu'da yaşananların İngilizlerin sorumluluğunda olduğunu anlamışlığı, kendisine Türk İstiklal mücadelesini örnek almasını ve neticede bu mücadeleyi başarıyla geçip bağımsızlığını kazanmasını temin etmiştir. Bugün yine, Ortadoğu bölgesinde ve Hindistan'da, geçmişte İngilizlerin yürüttüğü politikalara benzer şekilde ABD'nin hâkimiyet kurmaya ve bu bölgeyi kendi hedefleri doğrultusunda dönüştürmeye çalıştığını – bu hâkimiyet tesisi politikasında AB'yi yanına almak, rıza göstermese dahi en azından 'zorlama'sına baş kaldırmaması için Genişletilmiş Ortadoğu Projesi'nin temelini, bu bölgeye insan hakları, demokrasi, serbest ekonomik sistem vb. gibi Helsinki Süreci'nin (Helsinki Nihai Senedi) değerlerini yerleştirdiğini⁸³ anlıyor olmak bu ülkelerinin böylesine bir projeye karşı birlikte hareket etmeleri yolunda asgari müşterekliğini oluşturacaktır. Bu bağlamda, Hindistan'ın (Genişletilmiş) Ortadoğu bölgesiyle tarihi bağları ve güncel ilişkileri, onu bölge ülkeleriyle ortak hareket etmeye yöneltecek önemli bir sebep olacaktır. Dünyanın en önemli ekonomilerinden birisi ve hızla büyüyen bir güç olması, Hindistan'ın bölge ülkelerini, farklılıklar temelinde ayrışmalardan ziyade ortaklıklar temelinde birleşmeler doğrultusunda yönlendirmesi hem kendisi hem de bölge huzuru ve istikrarı için çok önemlidir.

79 A. H. Albiruni, *Makers of Pakistan...*, s.141.

80 F. Ahmet, "Kemalist Hareket ve Hindistan...", s.142vd.

81 A.J, Toynbee, *1920'lerde Türkiye...*, s.67

82 Feroz Ahmed, "Kemalist Hareket ve Hindistan", s.152

83 M. A. Okur, "Ortadoğu'da Pasif Devrim: Büyük Ortadoğu İnisiyatifi", 2023, S. 35 (Mart 2004) s.8-12.

Kaynaklar

- Abdürreşid İbrahim, *20. Asrın Başlarında İslâm Dünyası Çin ve Hindistan'da İslâmiyet (Kore, Singapur, Endonezya, Hind Adaları ve Hicaz Notları) II*, (nşr., M.Paksu), İstanbul 1987.
- Abdur Rashid, "Ottoman-Mughul Relations During the Seventeenth Century", *VI. Türk Tarih Kongresi (Ankara 20-26 Ekim 1961) Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara 1967.
- AHMAD, Aziz *Studies in Islamic Culture in the Indian Environment*, Oxford 1964.
- ALLANA, G. *Muslim Political Thought Through the Ages 1542-1947*, Delhi 1987.
- ALTINDAĞ, Ş. *Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı, Mısır Meselesi (1831-1841)*, Ankara 1988
- AMINEH, M. P. "Theoretical and Methodological Approaches to the Study of the Greater Middle East", *Perspectives on Global Development and Technology (PGDT)*, S.6 (2007).
- AYBEK, Zafer H. "Yüzyılımızın Başındaki Türkiye-Afganistan, Hind, Pakistan Yakınlaşması; I.Cihan Harbindeki Temaslar, " *Hayat Tarih Mecmuası, II/10 (Kasım 1969)*.
- AYDIN, A. *Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye*, İstanbul 2004, s.83vd.
- AZAD, Abul Kalam. *India Wins Freedom; An Autobiographical Narrative*, New Delhi 1978.
- AZIZ, K. K. *Britain and Muslim India*, London 1963.
- BAYUR, Y. H. "Misor Sultanı Tipu ile Osmanlı Padişahlarından I. Abdulhamid ve III. Selim Arasındaki Mektuplaşma", *Belleten XII/47(Temmuz 1948)*, s.617-652.
- BAYUR, Y. H. *Hindistan Tarihi II, Gürkanlı Devletinin Büyüklük Devri 1526-1737*, Ankara 1987.
- BAYUR, Y. H. *Hindistan Tarihi III, Nadir Şah Afşar'ın Akınından Bağımsızlık ve Cumhuriyete Kadar (1737-1949)*, Ankara 1987.
- BELL, H. Idris -M. A. Hon D. Litt, "Egypt under the Early Principate", *The Cambridge Ancient History X*, Cambridge 1971.
- BEVAN, E. R. "Alexander the Great", *The Cambridge History of India I, Ancient India*, (nşr. E.J. Rapson), Delhi 1955.
- BONGARD-LEVIN, G.M. "India and Central Asia: Historical-Culturel Contacts in Ancient Times", *Central Asia*, (nşr. A. Guha), New Delhi 1970, s.97-109.
- BULLARD, S. R. *The Middle East, A Political and Economic Survey*, London 1958
- ÇEÇEN, A. "Yeni Kutup Merkezi Hindistan", *2023*, S.55 (15 Kasım 2005).
- CECIL, L.G. *Life of Robert, Marquis of Salisbury II*, London 1922.
- CHILDE, V. G. *Doğunun Prehistoryası*, (nşr. Ş.A. Kansu), Ankara 1971.
- CÖHCE, S. "İslâm Hakimiyeti Dönemine Kadar Ana Hatlarıyla Nusaybin ve Çevresi Tarihi", *Makalelerle Mardin I; Tarih-Coğrafya*, (nşr. İ. Özcoşar), İstanbul 2006, s.81-90.
- DAMES, M. L. "The Portuguese and Turks in the Indian Ocean in the Sixteenth Century", *Journal Royal Asiatic Society I (January 1921)*, s.1-29.
- DIAKOV, V.-S. Kovalev, *İlkçağ Tarihi I: Ortadoğu, Uzakdoğu, Eski Yunan*, (nşr. Ö. İnce), Ankara 1987.
- DURAK, N. *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, Ankara 2000.
- EĞRİBEL, E.-U. Özcan, "Türk Sosyolojisinin Dünyaya Söyleyecek Farklı Sözü Var", *Tarihte Doğu-Batı Çatışması*, (haz. E. Eğribel-U. Özcan), İstanbul 2005.
- ELİBÜYÜK, M. "Ortadoğu'nun Coğrafya Bakımından Adı, Yeri, Önemi", *Orta Doğu Araştırmaları Dergisi I/1(Ocak 2003)*, s.129-156.
- FAUK, Hanif. *Atatürk* (Urduca Yayınlarında), Ankara 1979.
- FORREST, G. W. *The Indian Mutiny III ; Selections from the Letters Despatches and other State Papers Preseved in the Military Department of the Government of India, (1857-8)*, Delhi 2000.

Büyük Ortadoğu Projesi Bağlamında Hindistan ile Ortadoğu Arasındaki
Tarihi Bağlar ve Güncel İlişkiler

- FRASER, W. K. -Tytler, *Afghanistan; A study of Political Development in Central Asia*, London 1950.
- FRYE, R.N. *The Heritage of Persia*, London 1962.
- GOPAL, R. *Indian Muslims, A Political History (1858-1947)*, Lahore 1976.
- GRAVES, P. P. *İngilizler ve Türkler: Osmanlı'dan Günümüze Türk-İngiliz İlişkileri (1789-1939)*, (nşr., Y.Tekin), Ankara 1999.
- GRENARD, F. *Asya'nın Yükselişi ve Düşüşü*, (nşr. O. Yüksel), İstanbul 1992.
- GRIFFITHS, Sir P. *The British Impact on India*, London 1952.
- GROVER, B. L. *A Documentary Study of British Policy towards Indian Nationalism*, Delhi 1965.
- GUPTA, R. S. -K. Kapoor, *English in India, Issues and Problems*, Delhi 1991.
- HALIM, A. "Russo-Turkish War of 1876-77 and the Muslims of Bengal", *VI. Türk Tarih Kongresi (Ankara 20-26 Ekim 1961) Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara 1967, s.526-532.
- HAYIT, Bay Mirza. *Türkistan Devletlerinin Millî Mücadeleleri Tarihi*, Ankara 1995.
- HELMREICH, P. C. *Sevr Entrikaları; Büyük Güçler, Maşalar, Gizli Anlaşmalar ve Türkiye'nin Taksimi*, İstanbul 1996.
- HROZNY, B. *Ancient History of Western Asia, India and Crete*, Prague.
- İNALCIK, H. *Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1993.
- İNALCIK, H. *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi I, 1300-1600*, (nşr., H.Berktaş), İstanbul 2000.
- JACKSON, A. V. W. "The Persian Dominions in Northern India Down to the Time of Alexander's Invasion", *The Cambridge History of India I, Ancient India*, (nşr. E.J. Rapson), Delhi 1955.
- KAFESOĞLU, İ. *Türk Millî Kültürü*, Ankara 1977.
- KEDDIE, N. R. "Is There A Middle East ?", *International Journal Middle East Studies*, S. 4 (1973), s.255-277
- KIDWAI, M. Hüseyin. *Paris Sulh Konferansı ve Osmanlı'nın Çöküşü*, (nşr., A.Z.İzğöer), İstanbul 1991.
- KÜRKCÜOĞLU, Ö. *Türk-İngiliz İlişkileri (1919-1926)*, Ankara 1978.
- KULKE, H.-D.Rothermund, *Hindistan Tarihi*, (M.Güney), Ankara 2001.
- KURTOĞLU, F. "Hadım Süleyman Paşa'nın Mektupları ve Belgradın Muhasara Plânı", *Belleten IV/13 (II. Kânun 1940)*.
- KURTOĞLU, F. "XVI. Asırda Hind Okyanusunda Türkler ve Portekizliler", *İkinci Türk Tarih Kongresi (İstanbul 20-25 Eylül 1937)*, İstanbul 1943, s.911-923.
- LENCZOWSKI, G. *The Middle East in World Affairs*, New York 1952.
- LEWIS, B. *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara 1993.
- MAHAFFY, J. P. *Alexander's Empire*, Newyork 1887.
- MEHROTRA, S. R. *The Emergence of the Indian National Congress*, Delhi 1971.
- MOON, Sir P. *The British Conquest and Dominion of India*, London 1989.
- MUGHUL, M. Y. *Kanunî Devri, Osmanlıların Hind Okyanusu Politikası ve Osmanlı Hind Müslümanları Münasebetleri 1517-1538*, İstanbul 1974.
- Naîmâ, *Naîmâ Tarihi III*, (nşr., Z.Danışman), İstanbul 1968.
- NEHRU, J. *The Discovery of India*, Bombay 1960.
- ÖGEL, B. "Eski Orta Asya Kabileleri Hakkında Araştırmalar I Yüce-çi'ler", *DTCF Dergisi XV/1-3, (Mart-Haziran-Eylül 1957)*.
- OKUR, M. A. "Ortadoğu'da Pasif Devrim: Büyük Ortadoğu İnisiyatifi", *2023*, S. 35 (Mart 2004) s.8-12.

Gözi

Akademik
Bakış

79

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

- ÖZBARAN, S. "Osmanlı İmparatorluğu ve Hindistan yolu: XVI. Yüzyılda Ticaret Yolları Üzerinde Türk-Portekiz Rekâbet ve İlişkileri", *İÜEF. Tarih Dergisi*, S.31(Mart 1977), s.65-146.
- ÖZCAN, A. "Osmanlı ve Babürlü Devleti Arasındaki İlişkiler", *Türkler VIII*, (nşr. H.C. Güzel vd.), Ankara 2002, s.761-765;
- ÖZCAN, A. *Pan-İslâmizm, Osmanlı Devleti, Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877 - 1914)*, İstanbul 1992.
- PALMER, A. *1853-1856 Kırım Savaşı ve Modern Avrupa'nın Doğuşu*, (nşr., M.Gaspıralı), İstanbul 1999.
- PALMER, A. *Osmanlı İmparatorluğu, Son Üçyüz Yıl, Bir Çöküşün Yeni Tarihi*, (nşr., B. Ç. Dişbudak), İstanbul 1994.
- PANIKKAR, K. M. *Asia and Western Dominance*, London 1947.
- PANIKKAR, K. M. *Malabar and the Portuguese*, Bombay 1929.
- Piyade Mirliyası Rüştü, *Akabe Meselesi*, (nşr., M. Öztürk), Elazığ 1988.
- RAJPUT, A. B. "Pakistan Kültürünün Temelleri", *Hayat Tarih Mecmuası II/9 (Ekim 1966)*.
- RAJPUT, A.B. *Muslim League; Today and Yesterday*, Lahor 1948.
- RAMSAY, W. M. *Impression of Turkey During Twelve Years Wondering*, London 1897.
- RAPSON, E. J. "The Successor of Alexsander the Great", *The Cambridge History of India I, Ancient India*, (nşr. E.J. Rapson), Delhi 1955.
- RUBEN, W. "Milattan Bin Sene Evvel Asya İçlerinden Muhaceret Eden Hindistan'ın Eski Demircileri Arasında", *İkinci Türk Tarih Kongresi (İstanbul 20-25 Eylül 1937)*, İstanbul 1943, s.237-243.
- RUMBOLD, A. *Watershed in India 1914-1922*, London 1979.
- S. Abdul Latif, *The Influence of English Literature on Urdu Literature*, London 1924.
- S. Moinul Haq, *The Great Revolution of 1957*, Karachi 1968.
- SAID, E. W. *Şarkiyatçılık*, (nşr. B. Ünler), İstanbul 1999, s.11
- SAIYID, Matlub H. *Mohammed Ali Jinnah: A Political Study*, Lahore 1945.
- SARAY, M. *Rusya'nın Türk İllerinde Yayılması*, İstanbul 1975.
- SARAY, M. *Türk-Rus Münasebetlerinin Bir Analizi*, İstanbul 1998.
- Şerifü'l-Hasan, "Atatürk ve Pakistan", *Hayat Tarih Mecmuası II-1/3 (Nisan 1966)*.
- Seydi Ali Reis, *Mir'at-ül Memalik*, (nşr., N.Akyıldız), İstanbul.
- Shan Mohammad, *Successors of Syed Ahmad Khan, Their Role in the Growth of Muslim Political Consciousness in India*, Delhi 1981.
- SHARMA, K. *Role of Muslims in Indian Politics (1857-1947)*, New Delhi 1985.
- SHUKLA, R. L. *Britain, India and the Turkish Empire 1853-1882*, New Delhi 1973.
- SINHA, R. K. *Kurtuluş Savaşı, Devrimler Mustafa Kemal ve Mahatma Gandhi (1919-1928)*, İstanbul 1972.
- SMITH, W. C. *Modern Islam in India*, London 1946.
- SRIVASTAVA, N. M. P. *Growth of Nationalism in India; The Effects of International Events*, Delhi 1973.
- STAMP, L. D. *Asia: A Regional and Economic Geography*, London 1946.
- TACALAN, N. *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, İstanbul 1981.
- THAPAR, R. *A History of India I*, London 1987.
- von GUTSCHMID, A. *Geschichte Irans*, Tübingen 1888.
- VURAL, S. *İngiliz Hakimiyetinin Hindistan'da Tesisi*, Malatya 1995.(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- YAMAUCHI, M. *Hoşnut Olmamış Adam-Enver Paşa, Türkiye'den Türkistan'a*, İstanbul 1995.
- YAZICI, O. *Afganistan'da İngiliz-Rus Nüfûz Mücadelesi (1800- 1921)*, Malatya 1996. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).